

מאמר: קיימות – (אין) עניין לספריות?

מאת: פטרה האוקה

מגרמנית: תמי לימון

תמצית: המאמר בוחן את תפקידן של הספריות ואת הפוטנציאל שלהן בהשגת מטרות פיתוח בר קיימא במסגרת תכנית האו"ם ל2030 [להלן: "תכנית האו"ם"]. יוצגו דוגמאות חיוביות כמו גם רעיונות שהם עדיין בגדר משאלות לב של ספריות ציבוריות וספריות אקדמיות, לצד השפעות פעולות קידום של איגודי הספריות. התחזית הסופית נועדה לעודד מודעות לפוטנציאל של התוכנית לספריות, לקהילות שלהן ולכלל החברה.

מילות מפתח: תכנית האו"ם 2030; גישה למידע; ספריות; קיימות; חינוך לפיתוח בר קיימא

תוכן: קיימות – (אין) עניין לספריות?

1. הקדמה
2. ספריות – שותפות הכרחיות בתוכנית האו"ם 2030
3. ספריות – שגרירות של תכנית האו"ם 2030
4. "ירוק" מול "בר קיימא"
5. קיימות כתוכנית?
ספריות ציבוריות
ספריות מחקר
6. חינוך לפיתוח בר קיימא
7. ספריות בראי אסטרטגיית הקיימות הגרמנית
8. תחזית

1. הקדמה

הדרישה לקיימות כעקרון יסוד שוררת בימינו בכל מקום: "מלונות בני – קיימא", "מטוסים בני-קיימא", "ייצור מכוניות בר-קיימא" וכו' מעלים מיד חשד שמדובר ב"טיוח ירוק" [GREENWASH – יצירת תדמית ציבורית חיובית להתנהלות שלכאורה מקדמת התנהלות סביבתית אך בפועל נוקטת הסתרה של היבטים שליליים של פגיעה בסביבה – ת.ל.], אולם הקונצנזוס הוא, שאסון האקלים מחייב אותנו לבחון את

דרך החיים שלנו. קיימות בכל הממדים שלה – אקולוגית, חברתית וכלכלית, הפכה לאחרונה, עם פרסום תכנית האו"ם על 17 העקרונות בני הקיימא שלה (SDG) [להלן: "17 העקרונות"] לעקרון מרכזי בכל ביטויי הפעילות הציבורית:

"מטרת תכנית האו"ם 2030 הינה לעצב פיתוח גלובלי, חברתי, אקולוגי וכלכלי באופן בר-קיימא ולפיכך, בטווח הארוך, ליצור מעבר של הכלכלות הלאומיות לכיוון מובהק של התפתחות כוללת ושל קיימות."

בהצהרת היעדים והמטרות של איגוד הספריות העולמי (IFLA) הוגדרה הגישה הציבורית למידע כמטרת קיימות מפורשת:

"מטרה 16. לקדם חברות שוחרות שלום להתפתחות בת קיימא, לאפשר לכל האנשים גישה לצדק ולהקים מוסדות כוללניים, נותני תפוקה ואחראיים בכל הרמות.

[...]

16.10 להבטיח את הגישה הציבורית למידע ולתמוך בחירויות היסודיות, בהתאם לחקיקה הלאומית ולמוסכמות חוקיות בינלאומיות."

המטרה של IFLA הייתה, אם כן להבהיר, שכדי להגיע למטרת ההתפתחות בת הקיימא של גישה למידע, תנאי מוקדם חיוני הוא בסופו של דבר הגעה לכל 17 המטרות ושלשם כך הספריות אינן רק שותפות חשובות לממשלות אלא כבר עתה תורמות להשגת 17 המטרות:

"גישה מוגברת למידע היא עניין רוחבי שיתרום להשגת כל המטרות – בין שמדובר בבריאות, חינוך, שקיפות ואחריות: כל המטרות תתרמנה מכך שאנשים יוכלו לדעת יותר על הדרך להשיג אותן."

בינתיים, ברור יותר ויותר, שספריות יכולות לשמש הרבה מעבר לתפקידן כאחראיות למידע אמין ולתרום להשגת מטרות אחרות, דבר שהן אכן עושות, והדבר יוכח בדוגמאות רבות שתובאנה במאמר זה ושנטענו גם במאמרים אחרים בנושא. הדוגמאות מראות, שהידע מועבר בדרכים מגוונות, אם באמצעות תערוכות, הרצאות, פרויקטים

לגינן עירוני, ספריות זרעים, MINT (או: פרויקטים של תושבים ומדע), שמכוונים לאחד או ליותר מ-17 היעדים לפיתוח בר קיימא.

2. ספריות – שותפות הכרחיות בתוכנית האו"ם 2030

בשנת 2016 אימצה IFLA את תוכנית האו"ם אל תוך תכנית המדיניות הבינלאומית שלה (IAP). אין ספור מדינות ואזורים וביניהם גם איגוד הספריות הגרמני (DBV) עבור גרמניה, חתמו על ברית עם IFLA לביצוע פעילויות להגברת המודעות ומפגשים עם מכריעי מדיניות, כדי להבטיח, שספריות תוכרנה כשותפות מפתח לתוכנית האו"ם 2030.

IFLA מקיימת עבודת שתדלנות מאומצת באמצעות פרסומים (חלקם מתורגמים לשפות רבות) וכנסים ברמה בינלאומית ומקומית כדי להפיץ את המטרות וכדי להגשים אותן. "ארגז כלים" מקוון נגיש שנועד לאחראים בספריות משרת את המטרה של עבודת השתדלנות בתמיכה מקומית, שכן "ספריות מוכרחות להראות כעת, שהן במצב שהן יכולות לתמוך בהתפתחות של כל נקודות תכנית האו"ם 2030", כפי שנאמר באותיות מודגשות בתרגום הגרמני של "ארגז הכלים" של הספריות ויישום תכנית האו"ם 2030. וגם הקריאה לפעולה אקטיבית אינה משתמעת לשתי פנים:

"פעלו! פעלו עכשיו, כדי שלספריות תהא יכולת להשפיע. כולם בקהילת הספרייה ומחוץ לה יכולים לקדם את תפקידן של הספריות כתומכות בהתפתחות."

[תרשים: תכנית IFLA לתמיכה ב 17 המטרות. מקור:
[https://www.gov.il/he/departments/news/government_approve](https://www.gov.il/he/departments/news/government_approve_d_implementation_of_sdgs)
[\[d implementation of sdgs\]](#)

בינתיים, זה כבר לא סובב רק סביב אפשרות הגישה למידע (16.10SPG) אלא גם סביב העובדה, שהספריות פועלות כמוסדות בעלי שליחות חברתית ושהן פועלות באופן מובן מאליו מול האתגרים החברתיים של ימינו **כדוגמאות לחיקוי, מחנכות ומאפשרות** ושקיימות, בכל ממדיה, הינה ה"עניין" (GESCHAEFT) שלהן, והמשימה שלהן ("קיימות היא עניין של ספריות").

"כמוסדות בעלי שליחות חברתית, רק טבעי הוא עבור ספריות לחפש מענה עבור האתגרים החברתיים המשמעותיים של ימינו – וקיימים מעטים כאלה שחשובים יותר מקיימות. עם ההסכמה לתוכנית הפיתוח בר הקיימא של האו"ם ל2030 לפני שלוש שנים, הוגדר הדבר כעדיפות פוליטית עיקרית וממשלות התחייבו לפעול על פיה."

בהקשר זה היה זה רק הגיוני שקבוצת ENSULIB (ראשי תיבות של: חברה, קיימות וספריות) החלה לפעול בראשית 2021 במעמד של מחלקה בתוך IFLA. המחלקה החדשה רואה את משימתה בתמיכה בספריות, שרוצות לשכנע את הקהילות בהן הן פועלות בדחיפות (לא רק, אולם לפני הכול) שבקיימות אקולוגית בכל תחומי החיים וכן להפעיל אותן בהתאם עם האמצעים העומדים לרשותן. המחלקה משמשת שופר לספריות בעלות כיוון אקולוגי ולפרויקטים ספרייתיים

ברחבי העולם ומבקשת, באמצעות הרצאות בכנסים ובמרחב הדיגיטלי וכן באמצעות פרסומים ומעל בימות שונות לספק אפשרויות למידע ולדיון.

לסיכום: ספריות, כל אלה שעובדים בספריות, והספרנות כתחום ברחבי העולם נקראים לדגל למצב עצמם כשגרירים של תוכנית פיתוח הקיימות של האו"ם לשנת 2030 ולהציג את דרישותיהם כמי שמהווים דוגמאות לחיקוי, כמחנכים וכמאפשרים.

3. ספריות – שגרירות של תכנית האו"ם 2030

שתי פלטפורמות שואפות יותר מכל להדגים את התוכניות כמו גם את ההצעות היחידניות, שבאמצעותן ספריות מציגות עצמן כשגרירות של תכנית האו"ם 2030:

במסגרת "מפת העולם של הספריות" תיעדה IFLA בין השאר "סיפורי יעדים בני קיימא" ברחבי העולם, שמדגימים כיצד ספריות מחויבות להשגת מטרות הקיימות של תכנית האו"ם 2030. כרגע מופיעים במפה 47 סיפורים מ-29 מדינות, כל אחד מהם נערך בתשומת לב רבה ומלווה בתמונות ובכותרות כמו גם בקישורים למידע נוסף ולסרטוני וידיאו. לכל סיפור מקושר היעד בר הקיימא המיושם. ניתן לחפש את הסיפורים הן על פי ציון שם המדינה והן על פי ציון היעד. כך לדוגמה, 6 סיפורים משש מדינות עוסקים ביעד 13, מדיניות אקלימית. במרחב דובר הגרמנית, מיוצגת גרמניה באמצעות סיפורים שתומכים בפליטים, האחד מספריית BUECHERHALLE בהמבורג והשני מהספרייה העירונית של ברמן. אוסטריה משתתפת באמצעות ספריית C-3 להתפתחות בינלאומית בווינה.

[תרשים: אתר מפת העולם של הספריות: סיפורי 17 העקרונות. מקור:

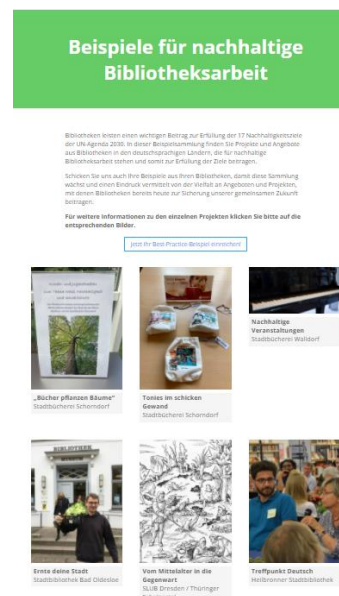
[\[https://librarymap.ifla.org/stories\]](https://librarymap.ifla.org/stories)

הפלטפורמה "2030BIBLIO" [להלן: ביבליו 2030], יוזמה של איגודי הספריות דוברות הגרמנית תחת הנהגת איגוד הספריות הגרמני, מציגה מגוון רחב של 53 פרויקטים עד כה, מגרמניה, אוסטריה, שווייץ ודרום טירול (DACHS) שפונים ליעד אחד או יותר בתוכנית האו"ם. הדוגמאות נעות בין "ספריית דבורים", דרך פרויקטים שונים שעוסקים במחזור, הדרכת דיירי בית אבות בעולם הדיגיטאלי של הספרייה וכן שיתופי פעולה, לדוגמה, עם NABU, ברית שמירת הסביבה בגרמניה או עם חנויות סחר הוגן מקומיות. בין השאר יש גם קופסאות מדיה עבור מגורי פליטים, אירועים בנושאי קיימות, שוק להחלפת זרעים ופרויקטים ללמידה מכוונת (OER). כל דוגמא מודגמת באמצעות תמונה או שתיים ובסמל המוכר של יעד תכנית האו"ם המתאים. בניגוד לפרויקט הסיפורים של IFLA לא מוצעת תוספת של אינפורמציה נוספת וגם לא קישורים לאתרי הספריות וכן לא ניתן לחפש אחר יעד בר קיימא מוגדר או מיקום. עניין זה מקשה על ביצוע מחקר עקבי או סתם על יצירת קשרים אפשריים לשם רישות עסקי (נטוורקינג).

מטרת הפלטפורמה היא להראות,

"שספריות רבות כבר מספקות למשתמשים שלהן הצעות, שתורמות להגשמת יעדי התוכנית. כל הספריות נדרשות גם להתאים את הפרויקטים ליעדים כדי להבהיר את המגוון והמשמעות של הצעות הספרייה. הפלטפורמה אמורה לספק גם מאגר אפשרי לחילופי עובדים בין הספריות, עניין שנראה במבט ראשוני אבסטרקטי ורחוק מעולמן היומיומי של הספריות, שנדמה שרוצות לשמור על עצמאותן. בנוסף אמורה הפלטפורמה להראות, שאין מדובר כאן בהתפתחות של פרויקטים נוספים וחדשים."

הפלטפורמה אינה עוסקת, אם כן, בפיתוח של פרויקטים נוספים וחדשים אלא נועדה לשקף (למי?) את תרומתן של הספריות לתוכנית האו"ם, מבלי שתרומה זו הוגדרה מראש כיעד ברור במובן של תוכנית האו"ם. באתרי הספריות הללו אין שום סימן שמצביע על קשר לתוכנית האו"ם. ככל הנראה, אין זו דרישת סף כדי להיכלל באוסף הדוגמאות. אין שום ניסיון להציג את הספריות כשגרירות של תוכנית האו"ם, כ"דוגמאות לחיקוי, מחנכות ומאפשרות" מול הציבור ומול הקהילות בהן הן פועלות במובן של IFLA.

] תרשים: דוגמאות לעבודת קיימות של ספריות מתוך הפלטפורמה.
מקור: <https://www.biblio2030.de>

יש להבין את הפלטפורמה כאמצעי שיווקי, שמכוון לפיכך למקבלי החלטות פוליטיים. בגרמניה לבדה ישנן 9,750 ספריות. אולם האם יכולות 60 דוגמאות בקושי, שנבחרו כמעט באקראי מכל הארצות דוברות הגרמנית באמת לשכנע את מקבלי ההחלטות הפוליטיים בארצות הללו בחשיבותן של הספריות בהשגת יעדי הקיימות על פי תוכנית האו"ם, במיוחד כשתפקידן של הספריות במסגרת הסדר 17 היעדים טרם הוכר?

קורדיני (CORRADINI, 2020) מציע מאזן מפוכח:

"עד כה יש מעט מאוד תרומות יחסית למספר הספריות הקיימות. בקיץ 2020 רק 34 ספריות מתוך 12,239 בארצות הדוברות גרמנית סיפקו דוגמת פעילות SDG למפת ספריות העולם של IFLA או לתוכנית ביבליו2030. הדבר מוביל להנחה שרוב הספריות בארצות דוברות הגרמנית טרם הכירו בחשיבות 17 העקרונות או שטרם הכירו בצורך לפעול או שפשוט אינן מכירות את העקרונות."

אם מסתכלים באתרי הספריות (בראש ובראשונה באלה של הספריות הציבוריות) ניתן למצוא רמזים לפעילויות כגון "מבצע איסוף טלפונים ניידים", במקרים בודדים קיים קישור ברור לתוכנית האו"ם או איזו אסטרטגיה מקבילה. אפילו ב"תפישת הספריות למרווח הזמן שבין 2020-2025", אם ניקח לשם דוגמה את הספרייה העירונית של היילברון, שתציע בטווח הזמן הזה בין השאר "חיזוק המודעות לקיימות באמצעות מדיה והצעות מידע, שוקי חליפין ובתי קפה- סדנאות תיקונים", הקישור לתוכנית האו"ם 2030 אינו נזכר.

בתוך איגודי הספריות הדוברות גרמנית לבין עצמם מנהל האיגוד השווייצרי BIBLIOSUISSE מערכה כנגד הספריות, באמצעות הקמת ועדת BIBLIO 2030 ומסע פרסום משלו. כאן מוגדרת תוכנית האו"ם כחלק מתוכנית הספריות:

"ספריות רבות כבר פעילות כיום, אולם מעטות מציגות פרופיל גבוה של מחויבותן בהקשר של תוכנית האו"ם."

עם מסע הפרסום 2030BIBLIO מעודד האיגוד את הספריות לקחת על עצמן נושא מרכזי עכשווי ולמצב עצמן כפלטפורמה לדיונים מקומיים וכר לפעולה. 2030BIBLIO היא הזדמנות לספריות להזגים לציבור ולנושאי המשרות הפוליטיים [מודגש במקור], כיצד הפעילויות המגוונות שלהן פוגשות את האתגרים המקומיים והגלובליים של העולם בימינו.

למעשה, מציע האיגוד עם "ארגז הכלים – ביבליו2030" ארגז כלים ברוח 17 העקרונות עם קישורים ומאגר התנסויות מיטביות שמתאים לא רק לספריות השוויצריות.

לסיכום: בגרמניה רק ספריות בודדות מראות פעולות המכוונות לנושא הקיימות ובקושי מי מהן, למעט אותם יוצאי דופן, "ספריות ירוקות" (ראו הפרק הבא), מציגות עצמן כמחויבות לקהילה המקומית, באמצעות האתר שלהן או אפילו באמצעות מאמרים בעיתונות המקצועית וכבעלות תוכנית קיימות או כשגרירות מוצהרות של תוכנית האו"ם. משימת שילוב 17 העקרונות של תוכנית האו"ם נותרה מאחור.

4. "ירוק" מול "בר קיימא"

התחייבות מטעם ספריות לקיימות אקולוגית מוכרת עוד משנות ה'70 של המאה הקודמת ובראש ובראשונה בארה"ב. בשנת 1992 נוסד "כוח משימה סביבתית ALA" ובאותה השנה הופיע גיליון ראשון של "GREEN LIBRARY JOURNAL" ובעקבותיו הוציאה ספריית אוניברסיטת איידהו לאור את "ELECTRONIC GREEN JOURNAL". בשנת 2008 הזדהתה סוף-סוף "תנועת הספריות הירוקות", דבר שנתן לתנועה תנופה גדולה יותר במרחב האנגלו-אמריקני עם שפע פרסומים חדשים וקובצי קישורים חשובים.

במרחב דובר הגרמנית הופיע נושא ה"ספריה הירוקה" בפעם הראשונה ב-2013 במסגרת פרסום שהתבסס ביסודו על פרויקטים בינלאומיים, שכן לא היה הרבה מה להזגים מתוך המרחב דובר

הגרמנית. בתקופה שלאחר מכן, נזכרו המושג והנושא במאמרים ובגיליונות מיוחדים של כתבי עת ספרייתיים מקצועיים בגרמניה, ראשית באופן מהסס ואחר כך כשגרה. הלכה וגדלה כמות היוזמות מטעמן של ספריות בודדות להשתמש במוצרים אקולוגיים או המיוצרים בסחר הוגן, להשאיל חבילות חסכון באנרגיה של המשרד להגנת הסביבה, להפריד זבל, להשתמש בנייר ממוחזר ולהתקין נורות חסכוניות. בינתיים, ספריות ציבוריות ראשונות החלו למצב עצמן בתוכנית מקבילה כ"ספריה ירוקה", כך לדוגמה ספריית טירגארטן - סוד בברלין, הספרייה העירונית אלזנאו, שטאדבוכריי טיבינגן, "ספריית הנוער הירוקה" של הספרייה העירונית אוסנאברוק וה"ספריה הירוקה" של הספרייה העירונית דטמולד.

אולם למעשה, בגרמניה (ולפי דברי קולגות, גם בכמה מדינות אחרות) לקהילה הספרייתית יש קשיים עם התיאור או אפילו המיצוב כ"ספריה ירוקה". הטיעון, גם מצידם של איגודי הספריות, הוא שיש מקום לדאגה, שהמושג יוחלף עם התחייבות מוצהרת "ירוקה" או אידאולוגיה פוליטית ירוקה, לפחות באותן מדינות שיש בהן מפלגה "ירוקה" או שלפחות יאבד מהניטרליות שלו. אבל לכל המאוחר מאז ה"מניפסט לספרנות גלובאלית" של לנקס (LANKES) מ-13 בספטמבר ועד לכנס הספריות הבא בברלין, ב-2018 יש לפחות לחשוב על כך מחדש.

איגוד הספריות האמריקני מיצב עצמו כבר ב-2018 בתוך תכנית הנשיא שלהם לשאלת הניטרליות: "האם ספריות הן ניטרליות? תכנית הנשיא תוקפת נושאים משמעותיים מזוויות מרובות." קלוין וואטסון, מנהל חטיבת הספריות של מחוז ברווארד מסביר בציטוט הבא:

"[...] הניטרליות הזו היא מצב של העדר – עמדה, שמאפשר לבעלי המשרות להתחמק מאחריות על ידי ויתור על אחריותם האתית. ספרנים אינם יכולים להיות ניטראליים בנושאים חברתיים שמשפיעים על הלקוחות שלהם משום שהנושאים הללו משפיעים גם עליהם עצמם. 'לטעון לניטרליות מסכן אותנו כמוסד', אומר וואטסון."

דוגמה להתחייבות פוליטית לקיימות אקולוגית היא איגוד הספריות האוסטרלי ALIA, שעם קבוצת הספריות הקיימות שלו מנהל בלוג ורשימת דיוור משלו לחילופים מקצועיים ומקדם תמיכה כספית של 5000 דולר אוסטרלי מטעם ספרני מועצת האוניברסיטאות האוסטרליות ל"פרויקט מחקר הפיכת ספריות לירוקות". התוצאה המקווה היא שורה של מחקרים ש"יספקו הזדמנויות למקרי מבחן להתנסות מיטבית, יתנו השראה לפעולות וירחיבו את תנועת הפיכת הספריות לירוקות".

איגוד הספריות הקרואטי מקיים "קבוצת עבודה לספריות ירוקות" שבעבודה משותפת עם הספרייה האוניברסיטאית הלאומית של זאגרב אירח את "LETS GO GREEN! " הכנס הבינלאומי הראשון של ספריות ירוקות. כנס נוסף מתוכנן כבר לדצמבר 2021.

ALA, איגוד הספריות האמריקני מציע ברשת אתר בשם "קיימות וספריות: ספריות ירוקות". באתר מוצעים "מקורות עבור קהילת הספרייה לשם תמיכה בקיימות באמצעות פיתוח תוכניות לימוד, אוספים, תצוגות, אירועים, תמיכה ברעיונות, תקשורת, שימוש במבני הספרייה ועיצוב חלל".

בגרמניה ניתנים השירותים האלה על ידי איגוד הספריות הגרמניות בקישור <https://bibliotheksportal.de/die-gruene-bibliothek/> שמכיל עוד שלושה קישורים בודדים לנושא "פרסומים לספריות ולקיימות". ספריית המידע המקצועית של האיגוד (BIB) מצביעה ב"אוצר המידע" שלה תחת הערך "ספריה ירוקה" על שורת מקורות גרמניים ובינלאומיים שמאפשרים מבט מעבר למה שקורה רק בגרמניה.

באופן בלתי תלוי באיגוד או בתמיכה כספית מצדו נוסד בברלין ב-2018 איגוד "רשת הספריות הירוקות" שנהנה מעניין הולך וגובר מה"בסיס" הספרייתי. בזמן האחרון, לדוגמה, בתקופת הקורונה הציע האיגוד מפגשי "קפה - רעיונות" וירטואליים, שלאחרונה השתתפו בהם כמאה איש מהמרחב דובר הגרמנית. במרכז הספריות שלזוויג – הולשטיין נוסד "שולחן עגול לספריות ירוקות" שעורר את העניין בהתחייבות "הירוקה" של הספריות.

אז מהי, אם כן, "ספריה ירוקה"?

ללא ספק: "ספריות ירוקות" תומכות כשלעצמן בקיימות, אולם לא כל מטרות הקיימות של האו"ם הן במובן הצר מטרות "ירוקות". "ספריות ירוקות" מתקיימות באופן אידאלי בתוך מבנים אקולוגיים מורשים, שולטות בטביעת הרגל האקולוגית שלהן ומקיימות פעילות חינוכית מתאימה באמצעות אמצעי תקשורת, כנסים, תערוכות ואפשרויות נוספות כגון קפה- תיקונים, סיורי אופניים משותפים או יוצרות שותפויות לדוגמה עם NABU או עמותות אחרות ללא רווח.

"ירוק" מייצג בדרך כלל תוכנית, שמתמקדת בראש ובראשונה בקיימות אקולוגית. בערך מחצית מעקרונות הקיימות של האו"ם הם באופן ברור בעלי מטרות אקולוגיות, כגון עקרון 13. שינויי אקלים, 15. חיים על פני האדמה. 14 חיים שמתחת לפני הים וכו'. אולם ניתן יהיה להשיג מטרות אלה רק אם מטרות נוספות תילקחנה בחשבון. במובן זה, התיאור "ספריה ירוקה" הוא לגיטימי כשלא רק מטרות אקולוגיות נמצאות על סדר היום. "ספריות ירוקות" מציגות עצמן במובן של תכנית האו"ם באופן רחב יותר, כשבתמונה הכוללת נמצאים גם אספקטים חברתיים, כלכליים, ככל שהם משמשים כדי להבטיח את תנאי החיים על כדור הארץ.

"ספריות ירוקות מקושרות לעיתים קרובות בתודעה עם בניה ירוקה, עם דגש על חסכון באנרגיה ואדריכלות ירוקה. אולם ההתפתחות התקדמה יותר ויותר מבניה ירוקה לשימושים ירוקים ושירותים ירוקים".

מחשבות אלה מעסיקות גם את ENSULIB המחלקה של IFLA שבה מתייחסים לתפקיד החברתי והאחריות החברתית כמו גם לדרישות החינוכיות:

" תפישת תפקידה של האנושות בשינוי האקלים וציון ההתפתחות בת הקיימא הם עיקרי ליבה של החברה, וכתוצאה מכך של ספריות. [...] הם נשענים גם על שירותים נלווים, פעילויות, אירועים, ספרות

ופרויקטים המדגימים את התפקיד החברתי ואת אחריות הספריות כמנהיגות בקיימות סביבתית."

אם מתייחסים לתפקיד החברה ולאחריות החברתית, כדאי לציין בהקשר זה את תוצאות פרויקט המחקר, שעסק ב"אחריות חברתית של מדע הספריות בשינוי החברה להשגת מטרות התפתחות בת קיימא לאור 17 העקרונות". לצורך הפרויקט פותח "מחשבון" שנועד לחשב את פעולות הקיימות של הפרט. מעניינת הצגת השאלות לגבי כל אחד מהעקרונות, שבו זמנית גם מציעה הצעות. לדוגמה, עקרון מס' 1: המלחמה בעוני: "האם אתם מדווחים על מקומות שתורמים אוכל?" השאלה מנוסחת באופן שיעודד צוותי ספריות לחשוב על פעולות ופרוצדורות שיוכלו לקיים בספריות שלהם. לצד השפה גרמנית מתנהלת התוכנית גם באנגלית, בספרדית ובפורטוגזית ומתוכננת לביצוע בעוד שפות. ניתן להשתמש בשאלות גם כרשימת מטלות.

בשיח הציבורי, עוד טרם פורסמה תוכנית האו"ם 2030, כבר נדחק התיאור "ירוק" לאחר מפני התיאורים "בר קיימא" או "קיימות". המילון המקוון של מדעי הספריה והמידע - ODLIS - מתייחס רק לתיאור "ספריה ירוקה" כמילה נרדפת ל"ספריה בת קיימא". "שולחן הקיימות העגול של ALA" נבע ב-2013 מ"כוח המשימה הסביבתי" של השולחן העגול של ALA לאחריות סביבתית ויחד עם שמו החדש גם הרחיב את הנושאים שהוא מטפל בהם. ENSULIB, המחלקה בתוך IFLA הוסיפה רק פסיק אחד בתוך תיאור המושג וב-2016/2017 עברה מ"קיימות סביבתית וספריות" ל"סביבה, קיימות וספריות".

בעוד שבמרחב דובר האנגלית התפשט השימוש במושג "ספריה בת קיימא", אותו המושג בגרמנית נשמע פחות מעורר השראה ולכן לא סביר היה שיחליף או ימשיך את ה"ספריה הירוקה". אולם זו לא צריכה להיות סיבה שלא לקחת את המשימה ההכרחית של מתווכי תוכנית האו"ם 2030.

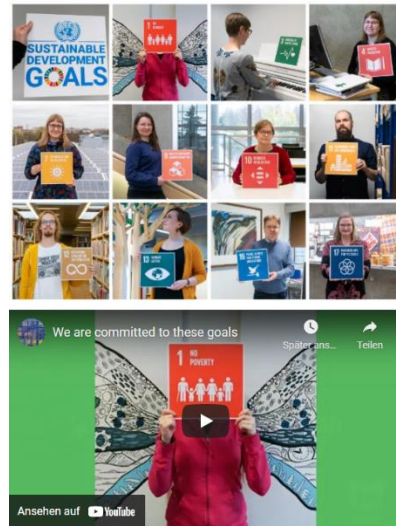
לסיכום: בספריות דוברות הגרמנית ניתן למצוא ללא ספק פרויקטים "ירוקים" ובני קיימא אולם גישה מוסדרת, כגון מיצוב הספריה כ"ספריה ירוקה" או כספריה שמכריזה בציבור על מחויבותה למטרות

בנות קיימא לאור תוכנית האו"ם בתוך הקהילה בה היא פועלת, בבחינת "דוגמה לחיקוי, מחנכת ומאפשרת" – בקושי ניתן (עדיין) למצוא בגרמניה.

5. קיימות כתוכנית?

אם ספריות צריכות להיות שחקניות חברתיות רלוונטיות בנושא הקיימות ושגירות של מטרות בנות קיימא אין זה מספיק להציג פעולות בודדות או דוגמאות בודדות מקריות שהתקבצו על הפלטפורמה. המחויבות לקיימות תהיה משכנעת רק אם תשמש כאבן פינה לתוכנית או שתנוסח כעקרון מוביל. אפשר למצוא דוגמאות לכך בתוך הפרויקטים הזוכים בפרס הספרייה הירוקה של IFLA. לא תמיד יש צורך לענות על כל 17 העקרונות.

מאז 2016 מכריזה ENSULIB על פרס הספרייה הירוקה השנתי של IFLA במימון הוצאת דה גרויטר. בכל שנה משתתפים בתחרות כ-50 ספריות "ירוקות" או פרויקטים ספרייתיים מקבילים מכל העולם, שנבחנו על ידי צוות שיפוט בן 30 איש מרחבי העולם. בין המועמדים לפרס לצד ספריות ציבוריות ומחקריות, עולה וגובר מספרן של ספריות שחרטו על דגלן את מושג הקיימות או שאימצו באופן בלתי אמצעי את מטרות תכנית האו"ם, כמו לדוגמה הספרייה העירונית אולו מפינלנד, שבשנת 2020 פרסמה "מפת דרכים לספרייה בת קיימא 2030". חלק מהספריות המועמדות לפרס נכנסו לתמונה באמצעות סיפורים שפרסמו ב"מפת ספריות העולם", לדוגמה פרויקט "גיבור הזבל" של אוקראינה או מסע הפרסום "אהבו את הספרייה שלכם" של ספריית יוניברסיטי קולג' קורק (UCC).

[תרשים: מפת דרכים 2030 של ספריית הקיימות של אולו, פינלנד.

מקור: [\[Sustainable library - Library - Oulun kaupunki \(ouka.fi\)\]](https://sustainablelibrary.fi/)

ספריות ציבוריות

בדרך כלל נמצאות הספריות הציבוריות בקדמת הבמה בהקשר של הצעות או של תוכניות בנושא קיימות. הדבר קשור בוודאות עם השקיפות כלפי חוץ בעבודתן, שמצופה מהן באופן טבעי ועם קבוצות היעד החוץ – מוסדיות שהן מכוונות אליהן וזאת בניגוד לספריות מחקריות, שפונות לקהל האקדמאי הספציפי במוסד אליו הן שייכות. דוגמאות לדומיננטיות הזו ניתן למצוא בבירור בפלטפורמת "ביבליון2030" ובפלטפורמת הסיפורים של 17 העקרונות אבל גם במאמרים בכתבי עת מתמחים.

מצידם של מוסדות המדינה נתפשות הספריות באופן מובן מאליו כמוסדות חינוכיים ותרבותיים המתאימים למילוי עקרונות תוכנית האו"ם. במרכז הספריות שלזוויג הולשטיין מציג הבלוג, תחת מילת המפתח "תוכנית האו"ם 2030" באופן עקבי, שורה ארוכה של פרויקטים משלהם, חלקם עטורי פרסים ("הדף הלבן"), רשימות המלצות והצעות לפרויקטים, לדוגמה בנושא שינויי האקלים.

המחלקה לספריות ציבוריות של בוואריה מקדמת את תוכנית האו"ם תחת מילת המפתח "ניהול" ומספקת באתר שלה כמות גדולה של חומרי עזר פרקטיים לשימוש. שם תוכלו למצוא בין היתר קישור

לאסטרטגיית הקיימות של בוואריה, שבה בתי הספר, התיכונים, מעונות יום וגני הילדים מתפקדים זה מכבר כשותפים מלאים לחינוך לקיימות. ספריות, לעומת זאת, פשוט לא מופיעות שם.

לאט לאט נוסדים בספריות הציבוריות בגרמניה צוותי למידה ועבודה, שמטרתם פיתוח אסטרטגיית קיימות, כמו לדוגמה בספריות העירוניות של דיסלדורף, שהצטרפו להחלטת העיר דיסלדורף בדבר "מילוי עקרונות הקיימות, (17 עקרונות פיתוח הקיימות של האו"ם) בתוכן, חשיבה גלובאלית ופעולה באופן מקומי".

על היוזמה, המיוחדת במינה עד כה, של רשת הספריות הירוקות, על פיה תפקידן של הספריות במילוי תוכנית האו"ם נכלל במסגרת רעיון תכנון התפתחות הספריות של הספריות הציבוריות של ברלין:

"ספריות כשחקניות במגרש הקיימות והגנה על האקלים: הספריות הציבוריות של ברלין תורמות באופן פעיל למילוי 17 העקרונות של תוכנית האו"ם לפיתוח בר קיימא ולוקחות על עצמן תפקיד חלוצי בכל רחבי גרמניה בהתכוונות עקבית של עבודת הספרייה לעבר קיימות חברתית ואקולוגית. כמוסדות חינוך בעלי השפעה רחבה, הן שחקניות רלוונטיות במילוי מטרות הקיימות של האו"ם ורואות עצמן כ"ספריות ירוקות" בשל פעולות חסכון המשאבים שהן נוקטות."

כותבת המאמר מכירה כמה וכמה ספריות ציבוריות שמציעות תוכנית נרחבת בנושאי קיימות אקולוגית, אולם התוכנית אינה מתפרסמת בציבור, אלא נמצאת לדוגמה באתר הספרייה או בעלונים מקצועיים רלוונטיים. עושה רושם שהשימוש בתקשורת, "שיווק", פרסום השירותים והאפשרות להוות השראה לאחרים היא בעייתית עבור אנשים מסוימים. המוציאים לאור של אחד העתונים המקצועיים הזמינו ב-2019 "גיליון נושא: ספרנים וספרנויות ככותבים וככותבות", שם היתה אמורה להבחן השאלה, מדוע הגילדה המקצועית הזו כותבת כה מעט. אחד הכותבים, ווילפריד זוהל-שטרומנגר טען במאמרו שהכתיבה דורשת גם "דחף והצעות כדי ליצור דברים חדשים".

ספריות מחקריות

פרסומים אנגלו-אמריקניים כבר הצביעו זה מכבר על התפקיד שיכולות לשחק ספריות אקדמיות בשיתוף פעולה עם סטודנטים וחוקרים כדי להשיג את מטרות תכנית האו"ם. לקרן פרס הספריה הירוקה של IFLA יש כמה דוגמאות מצוינות לכך, כגון "ספריית אוניברסיטת רנגסיט ודו"ח ניהול יוניברסיטי קולג' קורק (אירלנד), לסביבה בת קיימא" (תאילנד) עם איזכור מפורש של תכנית האו"ם 2030; ספריית יוניברסיטי קולג' קורק (אירלנד); הספריה הלאומית וספריית האוניברסיטה של זגרב (קרואטיה) וספריית אפריקה של האוניברסיטה הבינלאומית של ארה"ב בניירובי (קניה).

לעומת זאת, אם נתייחס לדוגמה אחת, בדו"ח השנתי של ספריית ומדינת דרמשטדט שפורסם לאחרונה, המונח "קיימות" כלל לא מופיע. עם זאת, מתרבים לאחרונה הפרסומים בגרמניה על כך, שספריות מחקריות בארצות דוברות הגרמנית עושות צעדים ראשונים של יוזמות קיימות או תוכניות לפיתוח בר קיימא. בכמה מקומות כגון יינה, המבורג, שטוטגרט, לינבורג, דיסבורג-אסן (הרשימה ללא ספק בלתי שלמה) התמקמו יוזמות קיימות בתוך האוניברסיטאות, כך שניתן לשער שהספריות קשורות בתוכנית, דבר שאינו מובן מאליו, כפי שטוען כריסטופר לנדס (LANDES) בעבודת המאסטר שלו "אתגרים והזדמנויות ביישום גישה בת קיימא לספריות אוניברסיטאיות".

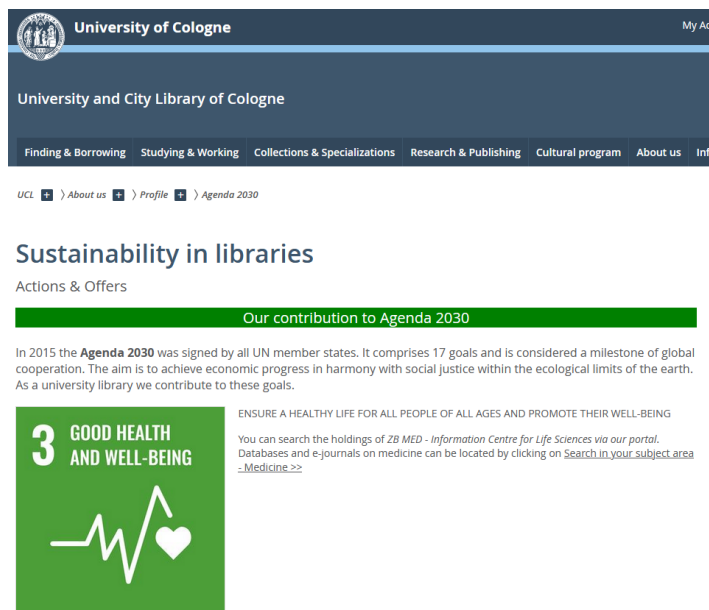
האוניברסיטה הטכנית של ברלין (TUB) ייסדה כבר ב-2016 מועצת קיימות. בשל מגפת הקורונה רק באוקטובר 2020 ניתן היה להציג את "דו"ח הקיימות 2018", שנכתב על בסיס התנדבותי של משתתפים מכל התחומים באוניברסיטה. ספריית האוניברסיטה לא נזכרת בדו"ח כשחקנית עצמאית אולם מעורבת בכמה פעילויות ופרויקטים. על גג הספרייה הונחה מערכת פוטו וולטאית, הספרייה לוקחת חלק בפעולות לחיסכון באנרגיה ולשימוש יעיל באנרגיה ומפעילה בדיקות ניטור אנרגיה בתוך האוניברסיטה.

גם צעדים קטנים הם התחלה: כך ספריית האוניברסיטה של הילדסהיים שכותבת "נושא הקיימות קרוב ללבנו, [...] היוזמה: סריקה

במקום צילום נערכת בשיתוף פעולה עם המשרד הירוק. המטרה הינה להפחית את כמות השימוש בנייר."

ספריית האוניברסיטה של ברן הקימה קבוצת עבודה להתפתחות בת קיימא שמטרתה: "תמיכה במטרות הקיימות של האו"ם (17 העקרונות) בספריית אוניברסיטת ברן. זהו צומת המפגש לעזרה לחוקרים ולסטודנטים של האוניברסיטה כמו גם עובדים של אוניברסיטת ברן: ניתן להתאסף ולהחליף רעיונות שמשפיעים על הספרייה. בדרך זו ניתן לזהות צרכים וליזום פרויקטים. קבוצת העבודה יוצרת לשם כך קשרים, לוקחת חלק בניטור הקיימות של אוניברסיטת ברן ועורכת חילופים עם המשרד לשיתוף פעולה להתפתחות בת קיימא של אוניברסיטת ברן. קבוצת העבודה היא חלק ממסע הפרסום ביבוליו 2030 של הספריות השוויצריות."

הספרייה העירונית של קלן והספרייה האוניברסיטאית שלה מתייחסות באתרים שלהן תחת הכותרת "קיימות בספריות – תכנית האו"ם 2030" ל17 העקרונות וכותבות שזו "תרומתנו לתוכנית האו"ם" תוך שהן מוסיפות אליה את סמלי העקרונות של מטרות הקיימות: 3. בריאות ורווחה 4. חינוך איכותי 9. תעשייה, חדשנות ותשתיות 10. צמצום אי השוויון 11. ערים וקהילות בנות קיימא כמו גם 12. צריכה ודפוסי ייצור אחראיים. מצורפים תיאורים של היוזמות המתאימות לכל עקרון. תחת המשבצת "פעולות והצעות" ניתן למצוא פעולות קונקרטיות כגון איסוף פקקי בקבוקים למטרות חברתיות.

[תרשים של קיימות בספריות של אוניברסיטת קלן. מקור:
https://www.ub.uni-koeln.de/about-us/profile/agenda2030/index_eng.html]

בספריה הרפואית המרכזית (ZB MED) במרכז המידע של מדעי החיים של קלן פיתחו מתמחים, במסגרת הכשרתם הכפולה כ"מומחים לתקשורת ושירותי מידע", מדריך "קיימות בספריות". המדריך, שהוא חלק מפרויקט בשנת הלימודים השנייה בהכשרה המקצועית, מכיל רעיונות מבוססי ניסיון מחיי היומיום של הספרייה, שהתפרסמו לאחרונה ב PUBLISSO (פורטל הגישה החופשית למאגר מאמרים מתחום מדעי החיים). מטרתם הייתה "להציג רעיונות ולהציע כיצד יכולה הקיימות להשתלב לאורך זמן בחיי היום יום של הספרייה".

מצידן של הספריות, היוזמה הפעילה ביותר נמצאת בהתחייבותן של הספריות האוניברסיטאיות של הפריי אוניברסיטט ברלין (FUB). הספרייה לא רק שהצטרפה בקיץ 2020 למחלקת ה"סביבה, קיימות וספריות" (ENSULIB) שאך הוקמה ומספקת בינתיים גם נציגות צוות לוועדה המתמדת של המחלקה. אלא שניתן לראות כאן בפעם הראשונה בהשתתפות של מספר רב של עובדים ב"אסטרטגיה עבור ספריית האוניברסיטה של FUB 2020-2025", חזון, שליחות, ערכים כמו גם מטרות אסטרטגיות וניסוח של נקודות משמעותיות להתפתחות ובין השאר:

"קיימות ואחריות: אנו מקבלים על עצמנו התחייבות עבור הדורות הבאים. על כן אנו בודקים את החלטותינו לאור קיימות במובן האקולוגי, הכלכלי והחברתי ומתאימים את פעולותינו כשאנו מודעים לאחריות זו."

מאחורי כל זה עומדת תכנית קיימות רחבה, שלוותה ופותחה על ידי יחידת הקיימות והאנרגיה של FUB, שכוללת בין השאר את "מצפן 17 העקרונות", שמתאר באופן ספציפי את התרומה של האוניברסיטה לכל עקרון ואת "הצהרת החירום של האקלים" מ-2019, שמכילה מטרות שאפתניות, על פיהם ה-FU מבקשת להיות "אוניברסיטה ניטרלית מבחינה אקלימית". יש לעשות מאמץ משותף, שכל השחקניות ברחבי האוניברסיטה יכירו את ההצהרה הזו וייקחו חלק ביישומה.

Freie Universität Berlin

Startseite Kontakt Impressum Datenschutz Barrierefreiheit

DE Direktzugang Informationen für mit Google™ suchen

PHILOLOGISCHE BIBLIOTHEK

LITERATURSUCHE SERVICE SCHULUNGEN / FÜHRUNGEN NUTZUNGSHINWEISE ÜBER UNS

Startseite > Sites > Philologische Bibliothek > Über uns > Agenda 2030

Agenda 2030

Diese Bibliothek unterstützt die Nachhaltigkeitsziele

ifla.org/libraries-development
#Lib4Dev #DAZI #GlobalGoals

IFLA IAP INTERNATIONAL ADVOCACY PROGRAMME

ÖFFNUNGSZEITEN
Öffnungszeiten der Leihstelle:
Montag - Freitag 10:00-16:00 Uhr
Die Bibliothek ist nur im Foyer zur Abholung vorab bestellter Medien zugänglich, die Freihandbereiche bleiben geschlossen.
Schließzeiten an gesetzlichen Feiertagen in Berlin und Sonderschließzeiten

KONTAKT
Information:
info@philbib.fu-berlin.de
Leihstelle:
ausleihe@philbib.fu-berlin.de

ADRESSE
Philologische Bibliothek
der Freien Universität Berlin
Habelschwerdter Allee 45
14195 Berlin

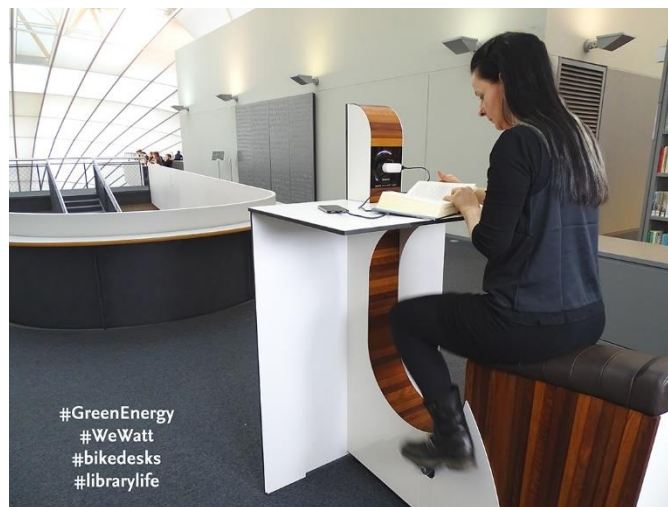
LINKS ZUM THEMA

Text der Agenda 2030
Stellungnahme der IFLA

[תרשים: הספרייה הפילולוגית של FUB מציגה עצמה בעמוד הבית שלה כשגרירה של תוכנית האו"ם 2030. מקור: [Agenda 2030 • Philologische Bibliothek • Freie Universität Berlin \(fu-berlin.de\)](#)]

בבלוג של ספריות ה-FUB, תחת מילת המפתח: "קיימות" מוצגות דוגמאות כיצד תיושם האסטרטגיה, לדוגמה באמצעות "גינת ספריה

בספריית מדעי החברה ולימודי מזרח אירופה" או באמצעות "חסכון במשאבים בעת החלפת ספרים – דו"ח שטח מהספרייה הפילולוגית."

[תרשים: תנועה וחשמל למכשירי קצה [לדוגמה:סלולרי]: בספריה הפילולוגית של FU הותקנו אופני ארגומטר ממוחשבים עבור קהל המבקרים בספרייה.]

מאז מרץ 2021 נפגשת קבוצת העבודה בנושא קיימות של הספרייה הירוקה של FU עם נציגים מספריות אחרות של האוניברסיטה על בסיס חודשי. לאחת מהעובדות הוקצו שעות עבודה מיוחדות על חשבון עבודתה, לקיימות וליחסי ציבור.

הקבוצה מתכננת נייר עמדה עבור כל ספריות FU בנושא רכישת מדיה. בניסוח המטרות מדובר בין השאר על השאלת ספרים ניטראלית מבחינה אקלימית מסוחרי ספרים מקומיים, הקטנת הדפסת החשבוניות (חשבוניות ירוקות באמצעות אי-מייל או תכנת ניהול העסקים וקשרי הלקוחות SAP), קניות דיגיטליות במקום הראשון, ככל שהדבר מתאפשר, שימור משאבים בתוך העסק, התנהלות ללא נייר בעסקאות פנימיות, לדוגמה בתהליך הקיטלוג. מנקודת מבט פסיכולוגית סביבתית מתוכננים עזרי זיכרון קטנים בצורת מדבקות, שאמורים לעזור בחיסכון בחשמל במקום העבודה, לדוגמה על ידי הימנעות מסגירת מסכי המחשב בסוף יום העבודה.

בספריה הגיאומדעית של FUB, מהווה מזה שנים השימוש החוזר ברהיטים חלק ממדיניות הספרייה, בהקשר של נושאים מוכוונים סביבה:

חלק גדול מהרהיטים בספריה הם רהיטי יד שניה ומשוויים לספריה מראה חינוכי ומיוחד משלה. מזה שנים קיים ארגז תולעים במתקן הזבל האורגני שבמקום. צמחים מעטרים את אולם הקריאה ולפני הסגירה הכללית לתקופת המגפה היו אפילו פעולות של החלפת צמחים.

[תרשים: שימוש משני של רהיטים בספריה הגיאומטרית-מדעית בFUB].

סיכום: ספריות כסוכנות של מטרות תכנית האו"ם 2030: יש נטיות כאלה אולם הן בקושי מכוונות כלפי חוץ והן ידועות יותר כ"צורות דיבור" וכרמזים מקריים בחוגי הקולגות. מדוע מסתירות הספריות את עבודתן?

6. חינוך להתפתחות בת קיימא

"חינוך להתפתחות בת קיימא" (BNE) צריך להיות הנושא שבו ספריות לפחות נועדו להיות או שהן מהוות בפועל, שחקניות מרכזיות לצד בתי ספר, תיכונים, גני ילדים ומכללות עממיות למבוגרים. אולם האם זה באמת כך?

ב"תכנית הפעילות הלאומית לחינוך להתפתחות בת קיימא: התרומה הגרמנית לתוכנית הפעולה העולמית של UNESCO" נכתב:

שטח פעולה V: פיתוח תמונות וסיפורים (נאראטיב) של השינוי...

[...]

מקומות, שעובדים בתחום הפנימי של אסתטיקה, תקשורת ותרבות (לדוגמה: ספריות), מזהים, משולבים ומשויכים לBNE.

"דו"ח הממשל הפדרלי לחינוך להתפתחות בת קיימא – 19. תקופת החקיקה" מדבר על תפקידן של הספריות:

שימור וגישה לארכיונים ולספריות
"שימור המורשת התרבותית והגישה לראיות היסטוריות ולמבחר הספרותי הרב המודפס בארכיונים ובספריות אף הוא משימה מתמדת ואתגר לממשל הפדרלי במטרה להבטיח ידע נגיש לאורך זמן. לאור מקורות בלתי אמצעיים ומאגרי ידע אמינים, יוכלו גם הדורות העתידיים להבין ולשקף את התפתחות התרבות והחברה, להחליט החלטות מבוססות עובדות ועל ידי כך להיות בעלי אפשרות להשתתף ולעצב באחריות מודעת את העתיד."

לשם כך מתאימות מטרות התפתחות בת הקיימא: 4. חינוך איכותי. 11. ערים וקהילות מקיימות ו16. שלום, צדק וחוזק המוסדות.

"פיתוח תמונות וסיפורים (נאראטיב) של השינוי?" "הדורות הבאים?" ניתן לשאול: זה הכול? איזו תמונה של ספריות יש למי שכתב את הדברים האלה? איזה תפקיד יש בעיניו לספריות עבור הדורות הבאים? האם לא נערכו פרויקטים כמו MINT ו"הצעות - אזרחים - מדע" על ידי ספריות, אם נציין רק כמה דוגמאות לאירועים חינוכיים שמתאימים לחדד מודעות להתפתחות בת קיימא? או שמא המקור לחוסר הנראות הוא הספריות עצמן, שלא מתקשרות את פעולות BNE שלהן באופן ברור מספיק?

למעשה, ספריות כלל לא מופיעות ב"תכנית הפעולה הלאומית לחינוך להתפתחות בת קיימא" וגם לא ב"דו"ח הממשל הפדרלי לחינוך להתפתחות בת קיימא" כשותפות פעילות יחד עם שאר הפוטנציאל שלהן לחינוך להתפתחות בת קיימא.

בדו"ח הנציבות הגרמנית לאונסקו ל"עשור לאו"ם עם תוצאה: 10 שנות חינוך להתפתחות בת קיימא בגרמניה" ניתן אולי להסיק, גם אם זה לא נאמר, שהספריות ממוינות תחת "ספקי חינוך חוץ-בית ספריים". גם מפת הדרכים של אונסקו "חינוך להתפתחות בת קיימא" שבה

מופיעים כ"שחקנים עיקריים" בין היתר בתי ספר ואוניברסיטאות, הספריות לא מופיעות.

"ספקי חינוך חוץ-בית ספריים" זה מה שזה. בצפון גרמניה קיימת הסמכה, של מדינות המבורג, מקלנבורג-פופומרן, שלזוויג-הולשטיין וסקסוניה-אנהלט לסטנדרטים של איכות בחינוך החוץ בית ספרי להתפתחות בת קיימא. רשימה של מוסדות כאלה מונה פארק חיות-בר פרטי אחד, אכסניית נוער אחת, פארק שעשועים וחוות אורגניות וגם באופן חריג, את מרכז הספריות של שלזוויג-הולשטיין, שזכה בוודאי בצדק לאישור בשל "עבודתו החינוכית בחלק ממבחר שירותים לספריות באזור". אבל האם זה מקובל שספריות לא מפרנסות מעמד ערכי אחר? האם זה יתכן שכל פלטפורמות ה"סיפורים", דוגמאות הביבליו2030, המאמרים – גם אם מעטים – בספרות הספריות המקצועית שלנו, ישקפו רק אותנו לעצמנו ולא יצאו מתוך קהילת הספרנים "החוצה"?

אז מה יעזור? צאו החוצה! בעבודת רישות חברתית ומבלי לחשוש. קפה-רעיונות וירטואלי מטעם רשת הספרייה הירוקה הפעילה את העניינים בתקופת הקורונה: יחד עם איגוד הספריות של מדינת נורדריין-וסטפאליה וספריות המדינה קיבלה הרשת את ההזמנה להשתתף בפסטיבל BNE של מדינת נורדריין-וסטפאליה עם "קיר 17 עקרונות" אינטראקטיבי ובו חידונים ודוגמאות בינלאומיות ל-BNE בפורמטים שונים (גרור ושחרר, חידות רב ברירתיות וטריוויה) כמו גם "מעמד" וירטואלי להמשך חילופי מידע ותמיכה. באופן זה הזדהו ספריות בבירור כחברות BNE באמצעות הסיסמא: "ספריות מנורדריין-וסטפאליה – שותפות רציניות ב-BNE!"

[תרשים: חידון אינטראקטיבי עם דוגמאות BNE של ספריית נורדריין-וסטפאליה]

וגם הזמנה להשתתפות פעילה בסדנת התרבות לפרקטיקת קיימות אקולוגית במסגרת היוזמה המקומית "תרבות עושה אקלים", סיפקה הזדמנות ליצור מודעות "חיצונית" ליכולת הספרייתית ביישום 17 העקרונות. טפטוף מתמיד של מים שוחק את הסלע... וכששוב יוכרזו "ימי פעילות הקיימות הגרמנית" עלינו לדאוג לכך שהספריות ופעולותיהן יופיעו במספר מרשים בפרסומים הרשמיים של מועצת ההתפתחות בת הקימא!

סיכום: נדמה שיש צורך ביותר יוזמות מקומיות אמיצות, ש"פשוט יפעלו" וישקפו באופן פומבי את פוטנציאל יישום 17 העקרונות של הספריות גם ובמיוחד מחוץ לקהילה הספרייתית ויצילו יוזמות גם מחוץ לסקסוניה כמו גם מלייפציג ומערי שדה.

7. ספריות בראי אסטרטגיית הקיימות הגרמנית

בגרמניה, מאז 2016, ממלא איגוד הספריות הגרמני אחר דרישת IFLA לוודא שספריות תקבלנה הכרה כשותפות מפתח בתמיכה בתוכנית האו"ם. האיגוד עושה זאת באמצעות הצהרות, פרסומים, אירועים ביום הספרנים הגרמני, או באמצעות קונגרס ספריות, עם סדנאות ועם הפלטפורמה ביבליו2030 שמתחזקת יחד עם הארצות השכנות דוברות הגרמנית, עם דוגמאות פרקטיות של ספריות שתורמות להישג

של יעדי תוכנית האו"ם כמו גם חומרים שניתנים להורדה חינם לעבודת יחסי ציבור ציבורית, או תרגום פרסומי IFLA בנושא.

אפשר היה להניח שבנושא הזה הכול כבר נעשה. אולם האם זה נכון?

[תרשים: חומרי פרסום להפצת 17 העקרונות באמצעות ספריות.
מקור: [Materialien | biblio2030](#)]

מאז 2018, חזר מדי שנה איגוד הספריות הגרמני ב"דו"ח השנתי על מצב הספריות" על תפקיד הספריות ביישום מטרות תוכנית האו"ם:

"ספריות הן מעצם קיומן מוסדות בני קיימא: מידע, ידע ותשתיות משותפים על ידן לטווח רחוק ובגישה נוחה לכולם. במסגרת שליחותן, יוצרות הספריות גישה לחינוך איכותי, כמו גם לטכנולוגיות מידע ותקשורת. כמוסדות תרבות וחינוך חשובים יש לערב אותן באופן דחוף באופן אסטרטגי ביישום תוכנית האו"ם 2030.

יותר ויותר ספריות מחויבות באופן פרואקטיבי לקיימות חברתית ואקולוגית – או על ידי הרחבת אמצעי התקשורת שלהן, דרך קבוצות דיון בנושא קיימות או באמצעות הצעות, שתומכות בהטמעת מהגרים (אינטגרציה). בהיותן מקומות מפגש ציבוריים ולא מסחריים הן מקדמות הכלה והשתלבות, מגוון, הכרות הצד השני והבנה בין תרבותית. ספריות תומכות דרך עבודתן בהשתתפות הדיגיטלית, החברתית והתרבותית של האזרחים והאזרחיות ועל ידי כך תורמות לדרך בת קיימא שתוביל החוצה מהמשבר הנוכחי.

איגוד הספריות הגרמני דורש, שהפוטנציאל של הספריות בהשגת מטרות הקיימות תוכר ותשמש אפילו יותר בעתיד בפוליטיקה ובמנהל. כדי להשיג זאת, על הספריות להיכלל לא רק כשותפות באסטרטגיית הקיימות של הממשל הפדראלי אלא גם באסטרטגיות מקומיות

ואזורים. רק כך תושג התאמה קרובה עם עוד מוסדות חינוך ותרבות כדי לתרום לעתיד בר קיימא באמצעות הצעות משותפות.

אולם האם המסר מגיע אל מקבלי ההחלטות?

הנה דוגמה: אם נביט ב"אסטרטגיית הקיימות הגרמנית" שפורסמה באפריל 2021, הקיימות מופיעה שם כעניין לספריות. כך כתוב בפרק 7 שעוסק בחינוך פורמלי ובחינוך לא פורמלי:

"שימור המורשת התרבותית והגישה לראיות היסטוריות ולמבחר הספרותי הרב המודפס בארכיונים ובספריות אף הוא משימה מתמדת ואתגר לממשל הפדראלי במטרה להבטיח ידע נגיש לאורך זמן."

שוב אפשר לשאול: האם זה כל מה שזה? הספריות כמשמרות מורשת תרבותית?

העובדה שהספריות תומכות בקיימות מעצם קיומן משום שהן משמרות מורשת תרבותית והופכות אותה לנגישה ופרט לכך, תורמות כחלק מ"כלכלת השיתוף" לשימור משאבים באמצעות סירקולציה של מדיה, אלו דברים שכבר היו צריכים להיות ידועים לכל.

ככל הנראה, כותבי המסמכים שצוטטו לעיל לא התרשמו מהצהרת איגוד הספריות הגרמני על עידכון אסטרטגיית הקיימות הגרמנית ("ספריות חייבות להיות משולבות באסטרטגיית הקיימות הגרמנית של 2020") או מניירות העמדה המוקדמים שדיברו על אסטרטגיית הקיימות ועל חשיבות הספריות לחינוך ולתרבות. תחת הכותרת "שימוש בפוטנציאל הספריות באינטגרציה אסטרטגית" נכתב בין היתר:

"ספריות הן מקומות בעלי נגישות גבוהה, נקודות מפגש חוצי דורות, מקומות לשיח חברתי, מקומות לכינוס חברתי כמו גם חללים ללימוד ולניסוי."

העובדה שספריות כבר אינן מחסני ספרים (פחות או יותר מאובקים) ש"הדורות הבאים" עשויים להתעניין בהם, לפחות בגרמניה, נראה שאינה משכנעת.

"ארגז הכלים" של IFLA שצוטט למעלה קובע ש:

"באם הגישה למידע ולספריות לא תעובד בתוכניות התפתחות לאומיות, יהיה זה יותר מאשר הזדמנות שהוחמצה. ממשלים עלולים לפספס את

הספריות ולממן מוסדות אחרים שיספקו את הגישה הציבורית הזו ויבטיחו מידע ומיומנויות או שלא יזהו את הצורך בגישה ציבורית בכלל.

סיכום: ספריות כשותפות הכרחיות בלתי מוכרות לתוכנית האו"ם 2030? ספריות כשגרירות בלתי מוכרות לתוכנית האו"ם 2030? קיימות כמובנת מאליה ותוכנית מוכרת בציבור בספריות ציבוריות ומדעיות? ספריות כשותפות לחינוך לפיתוח בר קיימא (BNE)? ספריות נטועות בחוזקה באסטרטגיית הקיימות הגרמנית? למרבה הצער, לא. מה אפשר לעשות?

8. תחזית

לספריות יהיה שמור לצד IFLA כמו גם לצד איגודי הספריות שהזכרנו, תפקיד של עמוד שדרה חשוב במילוי מטרות הקיימות של תוכנית האו"ם 2030. עבודת השתדלנות של IFLA מתמקדת בלהבטיח, שספריות, בדרכים שונות של העברת מידע ועבודה חינוכית פעילה, יאפשרו לאנשים לתרום לשינוי העולם שלנו במובן של תכנית האו"ם. בשנה השישית לאחר החתימה על התוכנית על ידי המדינות החברות באו"ם ותוכנית המדיניות הבינלאומית של IFLA על ידי חברותיה הרבות, אפשר לראות שבקושי הגיע משהו מכל זה לספריות או אפילו לשותפים הפוליטיים. נותר אם כן הרבה לעשות. רק מעט ספריות משמשות כשגרירות של תוכנית האו"ם, בעלות נראות לחברה ולפוליטיקאים מקבלי ההחלטות. כך גם המודעות לפוטנציאל: גורם השיווק שעומד כאן מול החברה, עוד לא נכנס ככל הנראה לנוף הספריות. קיימת חשיבות להתאחד יחד כדי ליצור את השינוי הדחוף שהחברה שלנו זקוקה לו.

מה נוכל לעשות? לא נוכל להמתין שיחוקקו חוק ספריות כפי שאיגוד הספריות הגרמני דורש בצדק, שבו יצטרכו הממשל הפדראלי, המדינתי והאזורי לערב את הספריות באסטרטגיות הקיימות שלהם וגם לא ניתן לחכות ל"חוק הספריות הטובות". חשוב לפעול כעת!

"גם אם נותרו עוד כמה שנים עד לשנת 2030, כבר ברור, שהזמן אוזל! ספריות יכולות לתרום באופן משמעותי לשמירה על כדור הארץ כמקום מחיה בעתיד. עליהן להתמודד כעת עם המשימה הזו: עבור המשתמשים שלהן, עבור המוסדות שלהן, עבור עתידנו המשותף. כולנו תכנית האו"ם 2030."

החדשות הטובות: שדה נרחב ליצירתיות ולפעולה נפתח! הודות לקורונה: כנסים און-ליין חוצי מדינות ובתוך המדינה הפכו קלים לארגון ומאפשרים השתתפות של יותר אנשים מאשר בהתכנסויות במקום פיזי. פורומים קטנים כמו קפה רעיונות וירטואלי מאפשרים חילופי רעיונות וגורמים לדברים לזוז ואפילו פסטיבל וירטואלי הוא עניין אפשרי כמו פסטיבל הBNE בנורדריין וסטפאליה. אמנם לא ניתן להתחרות בחילופי דברים אנושיים ובפגישות בין אנשים, אולם בעתיד תהיינה צורות וירטואליות של כנסים, כינוסים וקורסי הכשרה לקהלים גדולים בסדרי גודל שבעבר לא יכולנו לחשוב עליהם. מילות המפתח הן: רישות עסקי (נטוורקינג), שיתופי פעולה – במובן 17 העקרונות: שותפויות לשם הגעה למטרות! בדרך זו, ניתן יהיה לחלק עלויות והוצאות נוספות לפרויקטים חדשים וליוזמות בין גורמים שונים. כאשר יהיו לכל אחד מ"חברי הקורפורציה" יותר אמצעים, יהיו מחויבים יותר או שפשוט ישמחו שיוכלו להשתמש בפלטפורמה אחרת. כך ניתן יהיה לנצל אפקט של סינרגיה עבור אסטרטגיות WIN-WIN מצליחות.

יש הרבה מה לעשות – אז בואו נעשה זאת!

מקור:

Dr. Petra Hauke

Lehrbeauftragte am Institut für Bibliotheks- und Informationswissenschaft der Humboldt-Universität zu Berlin

Interim Secretary der IFLA-Sektion Environment, Sustainability and Libraries (ENSULIB)

Gründungsmitglied des Netzwerks Grüne Bibliothek

Priv.: Hochkalterweg 3a

12107 Berlin

petra.hauke@hu-berlin.de